

THE ORPHEUS STANWELL



L'atac als mercants
anglesos al port de
Tarragona (1938)
durant la Guerra Civil

L'Arxiu


STYLO
CULTURAL PRODUCTS

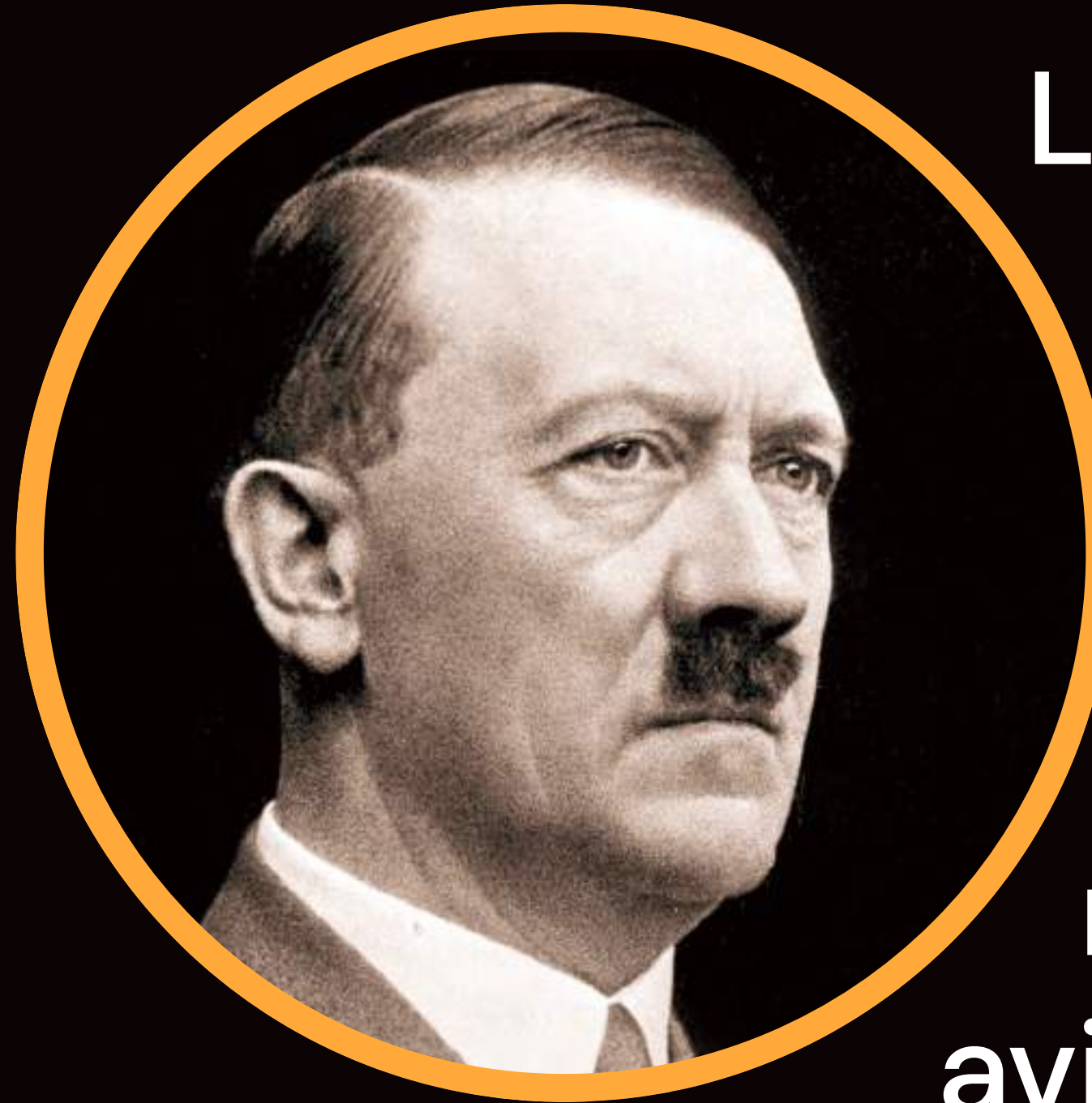
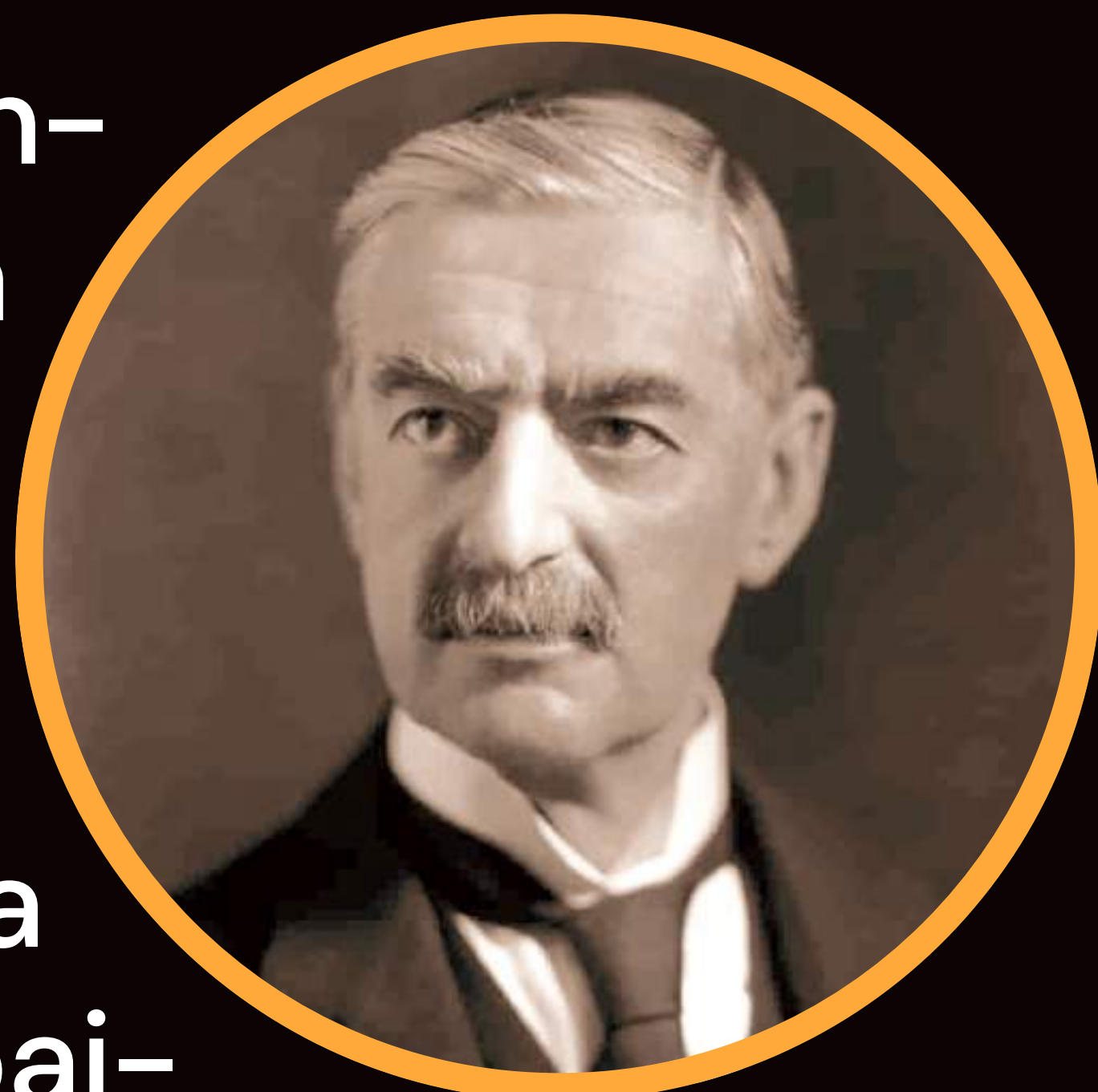

FUNDACIÓ PRIVADA
MÚTUA CATALANA

 AJUNTAMENT DE
TARRAGONA


www.tarragona.cat  APP
TGN
AGENDA

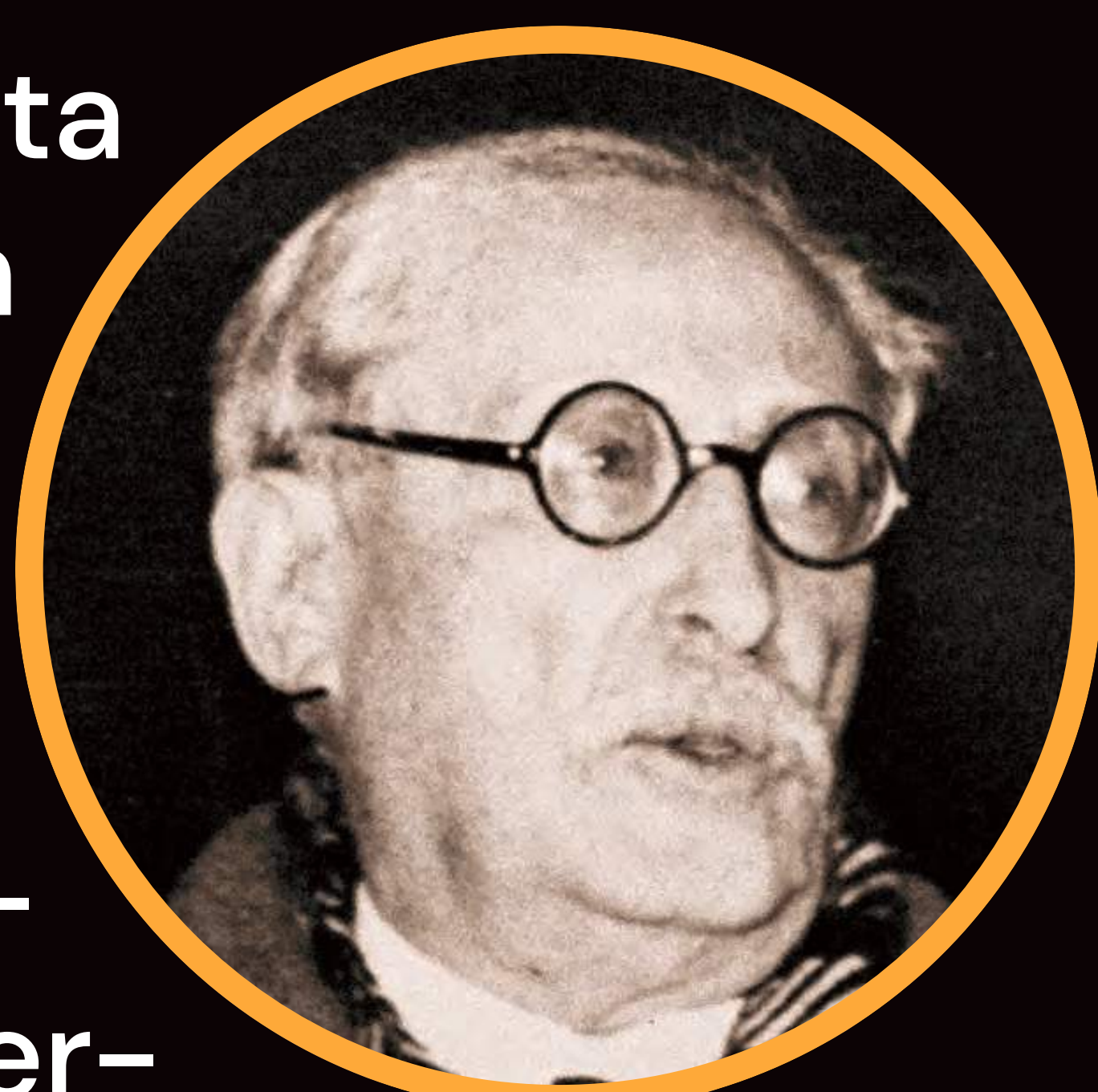
1. CONTEXT HISTÒRIC

Gran Bretanya és la potència democràtica europea del moment sota el lideratge de Neville Chamberlain. El govern, de caràcter conservador, aplica una política exterior d'apau-sament contra l'Eix alhora que tolera les ingerències d'Alemanya i Itàlia en el conflicte espanyol a favor de Franco.



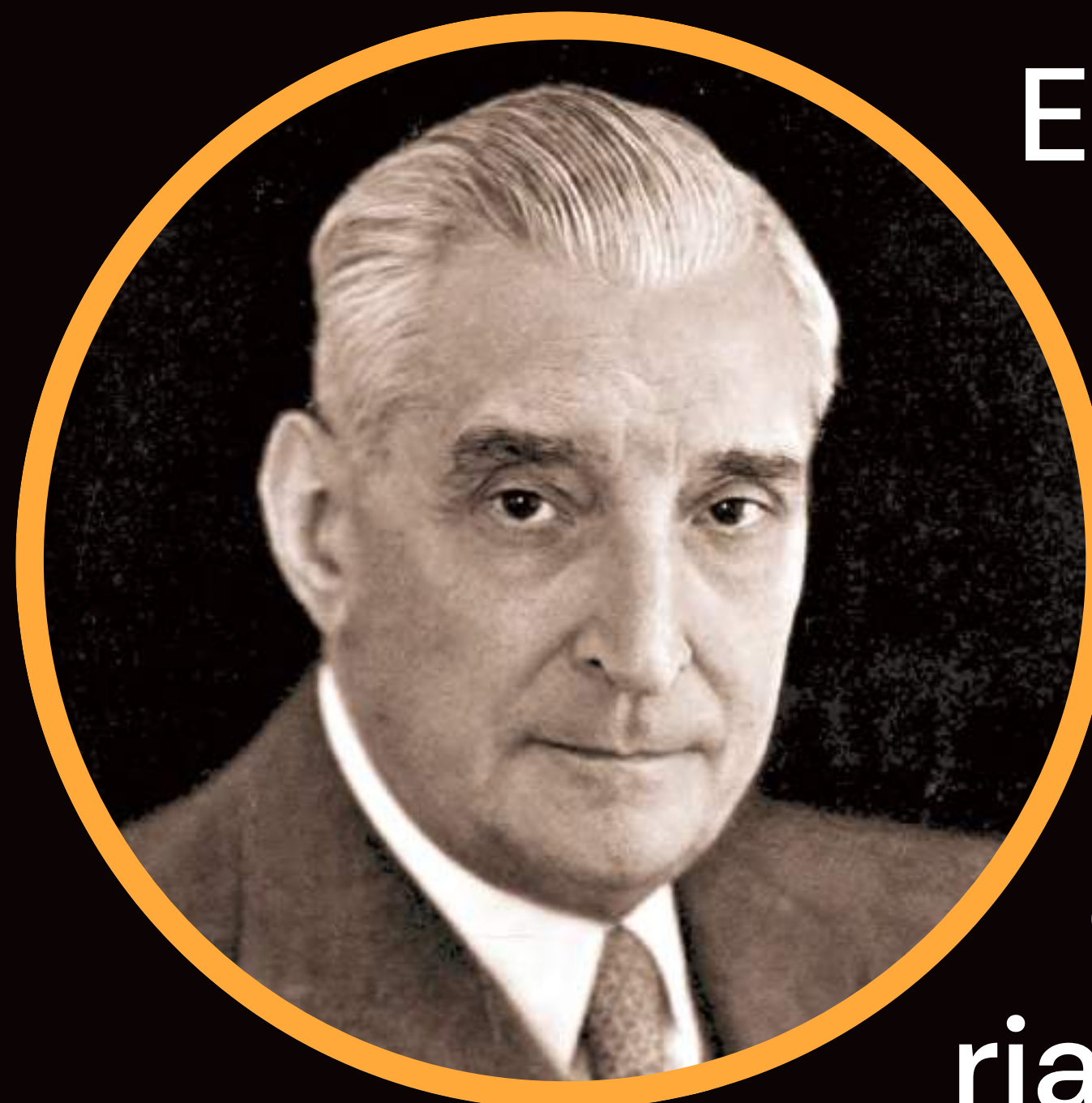
L'agressiva política exterior alemanya d'Adolf Hitler per crear el Gran Reich atemoreix Europa. Des de l'inici, dona suport als revoltats: primer amb avions per al trasllat de tropes des de Tetuan i, més tard, des de Pollença, amb la Legió Còndor i els seus atacs sobre la població civil. A més, aprofita per provar nou armament i tàctiques de guerra.

El govern frontpopulista francès d'André Léon Blum vol ajudar als republicans, però no vol posar en risc la seva aliança amb Gran Bretanya en cas que la seva intervenció en el conflicte derivi en un atac per part d'Alemanya. L'estratègia que segueix és la d'obrir la seva frontera de forma intermitent al contraban d'armes amb la República per tal d'intentar evitar-ne la derrota.



La nova Itàlia feixista de Benito Mussolini busca esdevenir una potència imperial expandint-se cap al Mediterrani. Des de bon començament dona suport a Franco amb els homes del *Corpo di Truppe Volontarie* i amb els esquadrons de l'Aviació Legionària de les Balears que bombardejaran tota la costa del llevant republicà.

La Unió Soviètica de Josef Stalin defensa la "política de seguretat col·lectiva" i dona suport als republicans venent-los armament i pertrets a canvi de l'or republicà. Des de la *Komintern* impulsa l'arribada de Brigadistes Internacionals en defensa de la República.



El règim filo-feixista d'Oliveira Salazar, intervé a favor dels nacionalistes aportant-los suport logístic, així com amb el cos de voluntaris dels "Viriatos". Alhora deixa passar armes a través de la permeable frontera amb l'Espanya franquista.

Comitè de No-Intervenció

Per evitar que la Guerra Civil esdevingui un conflicte global europeu, amb la iniciativa de França i el suport de Gran Bretanya, es crea el Comitè de No-Intervenció. Es pretenia evitar qualsevol ingerència en el conflicte espanyol, ja fos aportant armament o homes, i alhora accontentar l'opinió pública anglesa que estava majoritàriament a favor de la República. El Comitè va ser una farsa en l'acompliment de l'objectiu d'evitar les ingerències internacionals en la guerra. La República és qui en sortirà més perjudicada perquè se li nega la possibilitat de comprar armes per via legal i només podrà comptar amb els inconstants subministraments que li arribaran des de l'URSS, mentre que els revoltats tindran tot el suport armamentístic d'Itàlia i Alemanya. Finalment, el 20 d'abril de 1939, aquest va ser dissolt i va acabar sent una de les causes de la derrota republicana.

Archivio dell'Ufficio Storico Maggiore dell'Aeronautica Militare, USAM. Roma



2. L'ATAAC AL THORPENESS

Nom	SS Thorpeness
Origen	Immingham (Lincolnshire)
Any de construcció	1914
Companyia	Ben Line Ltd. (Wm. Thompson & Co.)
Eslora total	122 metres
Màniga màxima	15 metres
Calat	8 metres
Desplaçament	4,798 tones
Potència	435 cavalls (12,5 nusos)
Càrrega	Carbó i un petit carregament de sucre de part de les Cooperatives Obreres angleses destinat als infants de la ciutat
Tripulació	34 homes, majoritàriament de Grimsby

*E. Roberts
Master*



CAPTAIN E. ROBERTS,
master of the Thorpeness.

Capità Edward Roberts. Màster del buc Thorpeness. Daily Mail, 22/01/38, 3. Yorkshire. England

El vaixell havia salpat d'Anglaterra el 27 de desembre de 1937 i va arribar a Tarragona el 14 de gener de 1938. El 20 de gener a les 08:35 h, mentre s'estaven duent a terme les tasques de descàrrega del carbó, van sonar les alarmes antiaèries. Tal com el capità Roberts havia ordenat, els mariners van baixar del vaixell i es van dirigir ràpidament cap al refugi del port.

Relat del capità a la premsa:

"Quasi immediatament, però, un avió va aparèixer sobre els nostres caps i la primera bomba va caure al moll, a uns 100 peus de la proa. Llavors va caure la segona bomba, de 500 kg, també al moll, a menys de 4 peus del costat del vaixell fent volar pels aires grans trossos de ciment del moll". "Dos dels homes que havien aconseguit arribar al moll van ser morts instantàniament per l'explosió. Els vaig veure després. Les seves robes encara fumejaven, però ells estaven tan terriblement mutilats que eren completament irreconeixibles i van haver de ser identificats per la roba i les sabates". "Dos més que estaven baixant per la passarel·la van ser llançats a l'aigua i morts. Tota l'àrea estava destrossada. Un altre home mort havia estat decapitat. No et pots fer a la idea del terror d'aquell moment".

Els avions responsables de l'atac eren Savoies S-79 italians provinents de la base aèria de l'Aviació Legionària italiana de les Balears situada a Pollença (Mallorca). Volaven a gran altura des d'on llançaven les seves bombes, els seus atacs eren de poca precisió, però no per això menys mortífers.

Víctimes	10 homes morts
	3 treballadors del port
	Juan Pallarés Abellà (38 anys)
	José García Pujol (48 anys)
	Antonio Torres Escudé (38 anys)
	7 mariners anglesos
	Walter Jones (42 anys)
	George Sydney Mogg (23 anys)
	Harry de Klerk (17 anys)
	Arthur Francis Perrot (41 anys)
	Claude (Fred) Welsh (47 anys)
	John James Walker (27 anys)
	Thomas Taylor (25 anys)

The Illustrated London News. 29 Jan. 1938, 156



Avions Savoia S-79 del XVIII Grup "Falchi delle Baleari" Archivio dell'Ufficio Storico Maggiore dell'Aeronautica Militare, USAM. Roma



Imatge presa des d'un dels avions Savoia S-79 durant el bombardeig al port de Tarragona, el 20 de gener de 1938. Archivio dell'Ufficio Storico dell'Aeronautica Militare



3. CRONOLOGIA LABORISTES

Des del Govern de la República, i especialment des del Departament de Turisme de Guerra, es convida a diferents polítics i personalitats estrangeres a visitar l'Espanya republicana. Es vol mostrar a l'exterior com està lluitant la República, com es tracten els presoners de guerra rebels, les conseqüències dels bombardejos feixistes... amb l'objectiu final d'incidir sobre les polítiques de No-Intervenció, liderades pel govern britànic, que l'estan ofegant. És en aquest context que s'emmarca l'arribada d'una segona Delegació laborista anglesa, liderada per Mr. W. Dobbie. Es pretenia que un cop retornats, advoquessin a favor de la República davant del primer ministre anglès Chamberlain. Va ser mentre eren a Madrid que van rebre la notícia sobre l'atac al *Thorpeness* i la mort de set súbdits britànics i, sense dubtar-ho, van demanar d'assistir als funerals. La República va aprofitar l'ocasió organitzant uns funerals amb tots els honors; amb una nodrida assistència de personalitats polítiques del més alt nivell i destacaments de diversos exèrcits.



L. Torrents o L. Vidal
BNE. GC-CAJA 50-22-9

14/01

Arribada a Barcelona i rebuda a la Presidència del Consell de Ministres.

15/01

Visiten fàbriques d'armament, el port, diferents zones bombardejades de Barcelona i els estudis de la *Film Popular* on veuen el documental "Mr. Attlee in Spain", de la *Progressive Film Institute*.



L. Torrents o L. Vidal
BNE. GC-CAJA 64-4-1

16/01

Sortida de Barcelona destí a València. En passar per Tarragona sonen les alarmes per un atac de l'aviació feixista. A Benicàssim, visiten un cementiri i un hospital de Brigadistes Internacionals acompanyats pel capità de Carabiners, Fernando Castillo.

17/01

Surten de València per visitar el front de llevant on els mostren proves de l'ús d'armament italià (una metralladora d'avió i la documentació del pilot mort). Recorren Terol i tornen a València.



Luis Vidal
BNE. GC-CAJA 57-23-13

18/01

Són rebuts per la Junta de Govern del Col·legi d'advocats de València i després visiten les dependències de l'Audiència Territorial on són obsequiats amb un *lunch*.

Brangulí
BNE GC-CAJA 50-22-9



4. CRONOLOGIA LABORISTES



Luis Vidal
AGMAV, F.46, 43

19/01

Visiten la Presó de Dones Nacionalistes i l'Escola Popular de Guerra de València, als dos llocs pateixen bombardejos. Després es dirigeixen a Madrid.



L. Torrents o L. Vidal
BNE. GC-CAJA 57-23-2-2

20/01

Ja a Madrid, desmenteixen a la premsa haver patit cap dany en els atacs dels dies anteriors a València i recorren la ciutat observant els efectes dels bombardejos. Els acompanyen, entre d'altres, Aurora Riaño, un periodista nord-americà i un oficial de les Brigades Internacionals.



L. Torrents o L. Vidal
BNE. GC-CAJA 57-23-15

21/01

Visiten el *Museo Arqueológico Nacional*, són entrevistats a la ràdio i quan s'assabenten de l'atac al *Thorpeness* modifiquen la seva ruta de retorn a València per assistir als funerals a Tarragona, fent nit a Benicarló.



L. Torrents o L. Vidal
BNE. GC-CAJA 19-12-1

22/01

Arribada a Tarragona, assistència als funerals dels mariners morts i visiten el vaixell bombardejat *Thorpeness*. A la tarda, sortida cap a Barcelona.



Brangulí
ANC. 1-42-N-34773, 340054.0014

23/01

Ja a Barcelona, visiten les zones bombardejades i són rebuts al Congrés dels Diputats de la República. Dinen al Majestic i emprenen el viatge de retorn cap a la Gran Bretanya.

L. Torrents o L. Vidal
BNE GC-CAJA 57-23-16



5. FUNERALS PER LES VÍCTIMES

El funeral per les víctimes del *Thorpeness* pot arribar a ser considerat quasi un acte d'Estat per la nodrida presència d'institucions i personalitats, la solemnitat i la minuciositat dels preparatius, així com, per la forta càrrega política que se'n desprèn.

La capella ardent pels súbdits anglesos es va instal·lar a l'Hospital General de les Comarques Tarragonines de la Generalitat de Catalunya (actual hospital de Santa Tecla). Allí es van aplegar les nombroses personalitats que van acompanyar les víctimes fins al seu lloc de repòs final, el Cementiri dels Jans.



L. Torrents o L. Vidal
BNE. GC-CAJA 19-12-14



L. Torrents o L. Vidal
BNE. GC-CAJA 19-12-7



Autor Desconegut
AGMAV, F.46,21 / Fot. 00046, D.021



L. Torrents
BNE. GC-CAJA 19-12-17

Al voltant de les dotze del matí, els taüts amb els cossos de les quatre víctimes que s'havien pogut recuperar i davant l'atenta mirada dels assistents, van ser traslladats des de la capella ardent fins als camions que els havien de transportar. Aquests havien estat cedits per l'Ajuntament de Tarragona i anaven sumptuosament engalanats amb corones de flors dedicades per part del Ministeri de Defensa Nacional, la Generalitat de Catalunya, la Col·lectivitat d'Obrers Portuaris de Tarragona, la CNT, la UGT, l'Ajuntament de Tarragona i el Vicecònsol Britànic a la ciutat.

El seguici fúnebre va iniciar el seu recorregut a la rambla Vella presidit per diferents personalitats com el Capità del vaixell, Edward Roberts; l'Almirall de la Marina de la República, el Sr. Valentín Fuentes; el líder de la Delegació Laborista, Mr. Dobbie, i la resta de la Delegació, així com, les autoritats de Tarragona i els seus ciutadans.

La comitiva va continuar el seu camí per l'actual passeig de Sant Antoni, passant pel costat del desaparegut convent de Santa Clara fins al portal de Sant Antoni. Davant l'esplanada de l'edifici de la Beneficència (actual seu de la Diputació de Tarragona), es van procedir a realitzar els actes de comiat oficials. Diferents cossos militars, com una Companyia d'Infanteria de Marina, van retre honors militars a les víctimes.

Finalment, la comitiva va arribar al seu destí, el Cementiri dels Jans. Allí, els companys de les víctimes van carregar-se els taüts sobre les espatlles per introduir-los al recinte, i, posteriorment, deixar-los a la cripta B, on van ser enterrats en els seus corresponents nínxols després que el Capità Roberts oficiés, bíblia en mà, la cerimònia religiosa.

L. Torrents o L. Vidal.
BNE. GC-CAJA 19-12-10



6. L'ATAC A L'STANWELL

*John Davies
Master*



Capità John Davies, Màster del vapor *Stanwell*.
Fotograma extret del *newsreel* "Behind the Spanish Lines" de Thorold Dickinson.



Hidroavió *Heinkel-59 B-2* de la base aèria de Pollença.
Arráez, Juan. *El Heinkel 59 en la Guerra Civil Española*.
Cuadernos de aviación histórica núm.6. Ediciones Campomas.
Godella 2003, 60



Bombardeig al port de Tarragona el 14 de març de 1938.
Aviazione Legionaria delle Baleari. USAM

Nom	<i>SS Stanwell</i>
Origen	Newport (Monmouthshire)
Any de construcció	1914
Companyia	Lain James & Sons
Eslora total	129,5 metres
Màniga màxima	16,4 metres
Calat	9,3 metres
Desplaçament	5,643 tones
Potència	664 cavalls (13 nusos)
Càrrega	Carbó
Tripulació	39 homes (Anglaterra) A Gibraltar s'hi afegeix el retirat capità danès Mr. Madsen com a observador del Comitè de la No-Intervenció

El mercant havia arribat a Tarragona des de Newport (Monmouthshire) amb un carregament de carbó el 27 de febrer de 1938. La nit del 15 de març, a les 04:27 h, i mentre la tripulació dormia a les seves cabines, dos hidroavions van bombardejar l'embarcació. Dues de les bombes van impactar de ple sobre el vaixell incendiant la càrrega de carbó; l'incendi resultant va trigar més de tres hores en ser apagat. Els danys al vapor van ser importants: sala de màquines, cabina del telègraf, coberta i les cabines de la tripulació i la capitania.

Els avions que van perpetrar l'atac eren *Heinkels-59*, hidroavions alemanys que baixaven en picat sobre el seu objectiu, llançaven les bombes amb gran precisió i tornaven a ascendir ràpidament. Formaven part de la Legió Còndor que tenia la seva base d'operacions a Pollença (Mallorca).

Durant la Guerra Civil, s'inicia l'assaig d'un nou tipus de guerra moderna o "guerra total", en la qual la població civil esdevé objectiu militar com a element fonamental també de l'esforç bèl·lic. Sobre aquesta es desencadenaran ferotges atacs aeris amb l'objectiu de minar en la mesura del possible la moral de reguarda i facilitar així el col·lapse dels exèrcits, recursos i infraestructures vitals per la victòria enemiga.

Víctimes	3 homes morts 2 mariners anglesos John Mulholland (52 anys) Thomas King (45 anys) Observador Comitè No-Intervenció Capità Madsen (62 anys)
----------	--

Collection of Malcolm Cranfield



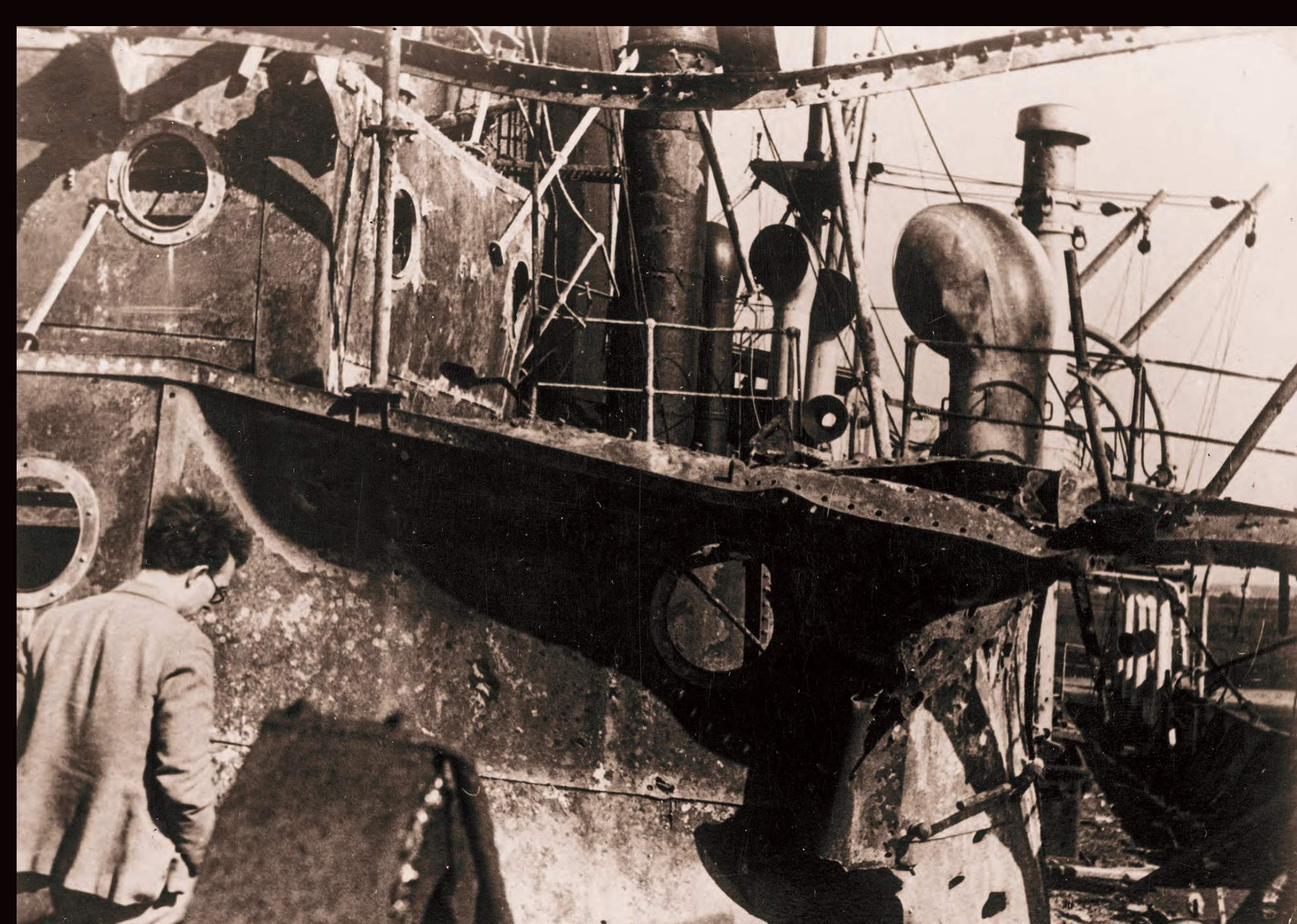
7. ELS DANYS I LA REPATRIACIÓ

Thorpeness

Tot i que cap bomba va impactar directament sobre el buc, l'ona expansiva, la metralla de les bombes i la projecció de grans fragments de formigó del mateix moll hi van causar força desperfectes. El mateix capità relata a la premsa els danys patits explicant que el *Thorpeness* tenia 19 forats un cop el raid va haver acabat. Tot i això, el vaixell encara era apte per a la navegació i el Capità Roberts el va conduir a Barcelona un cop va haver aconseguit relleu per a la meitat dels seus tripulants que havien resultat morts o ferits durant l'atac.



El Capità Roberts assenyalava un tros de formigó de grans proporcions que va caure sobre la coberta des del moll. Fotograma del newsreel "Behind the Spanish Lines" de Thorold Dickinson



Danys causats al vaixell a conseqüència de l'atac i el posterior incendi. Barcos de Guerra/CIFRA Gráfica. Espanya - Ministerio del Interior. BNE. GC-CARP -70-7-17 BNE. GC-CARP -70-7-7

Stanwell

El vaixell va quedar greument danyat tant per les explosions de les bombes com per l'incendi que les va succeir. Les flames van devastar la zona de cabines, capitania i telègraf entre altres. Això va obligar a allotjar la seva tripulació en diferents hotels de la ciutat. La sort, però, no els va acompanyar i els bombardejos continuats sobre Tarragona els van obligar a anar canviant d'hotel, a mesura que aquests eren destruïts, fins al punt que molts dels tripulants van optar per quedar-se als refugis fins al moment de la seva repatriació.

El trauma va arribar a ser d'una magnitud tan gran que es van negar a embarcar en cap vaixell a Tarragona per ser conduïts a Barcelona. Es va optar, doncs, per traslladar-los per carretera fins allí. A Barcelona van embarcar al creuer anglès de guerra *Penelope* que els va conduir sans i estalvis a Marsella des d'on van seguir la seva ruta cap a Gran Bretanya travessant França en tren.

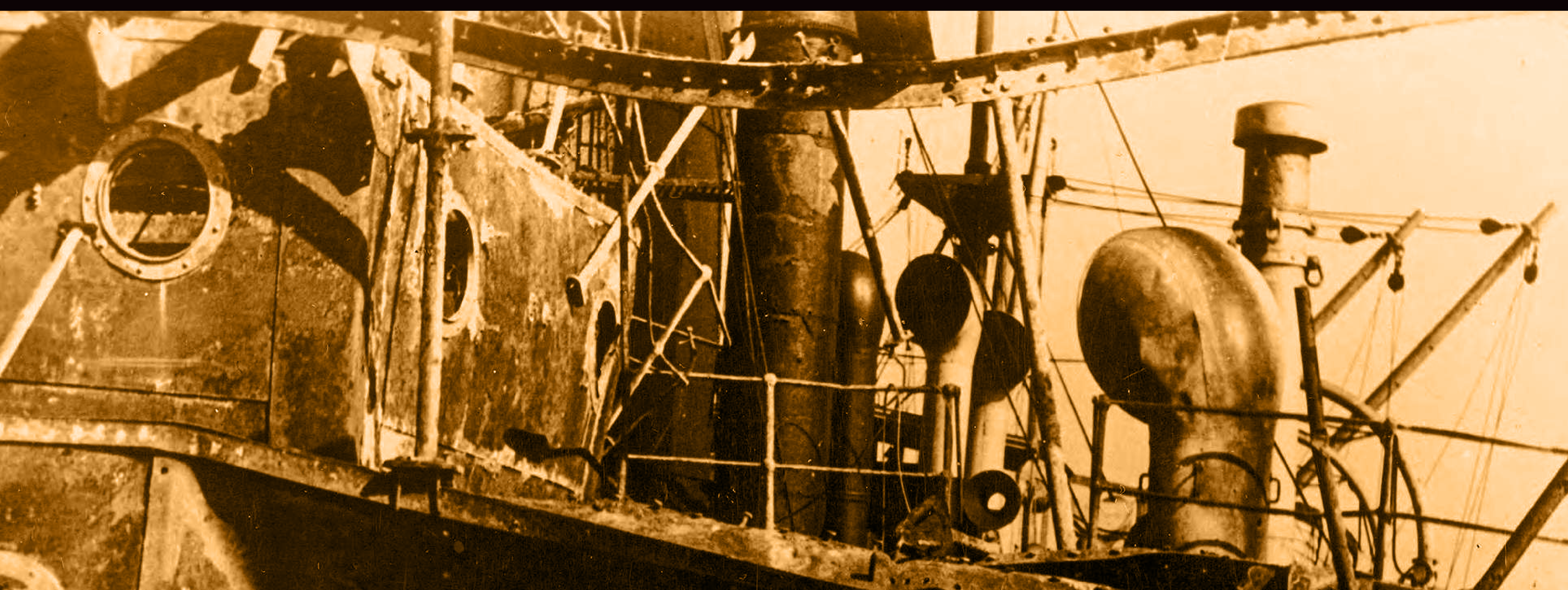


El Capità Davies, Màster de l'*Stanwell*, al centre amb la gorra blanca. Al seu voltant, els qui podrien ser membres de l'oficialitat de l'embarcació a la rambla Nova. Barcos de Guerra/CIFRA Gráfica. Espanya - Ministerio del Interior. BNE. GC-CARP -70-7-19



Dues imatges dels tripulants de l'*Stanwell* a la coberta del vaixell després de l'atac del *Heinkel-59* alemany el 15 de març de 1938. Barcos de Guerra/CIFRA Gráfica. Espanya - Ministerio del Interior. BNE. GC-CARP -70-7-21 BNE. GC-CARP -70-7-23

Barcos de Guerra / CIFRA Gráfica. Espanya - Ministerio del Interior. BNE. GC-CARP -70-7-7



8. HE-59 ABATUT / CONCLUSIONS



Restes de l'avió Heinkel-59.
Autor Desconegut
BNE. GC- CAJA 18-11-11



Fotograma del newsreel "Behind the Spanish Lines" de Thorold Dickinson

Al voltant de les 4:30 h de la matinada, minuts després del mortífer i devastador atac sobre l'*Stanwell* al port de Tarragona, un dels avions *Heinkel-59* de l'esquadró va perseguir i metrallar un tren de mercaderies entre Vinaròs i Ulldecona. El tren, però, portava armament anti-aeri i va aconseguir abatre l'avió alemany que va fer un aterratge d'emergència en un camp de tarongers, prop de la carretera de la Ràpita (Montsià), la tripulació, comandada per Rudolf Ruecker en va sortir il·lesa. Un cop a terra van incendiar l'avió per evitar que caigués a mans republicanes i després es van dirigir cap a la costa per tal d'escapar.

Miguel Salves Villo, un soldat republicà que estava destacat en aquella zona, els va fer presoners. Els cinc membres de la tripulació, 4 alemanys i un portuguès, van ser enviats a Barcelona i retinguts a l'ambaixada Russa. Van ser interrogats amb càmera i micròfon ocults i les imatges, on reconeixien tenir la seva base d'operacions a Pollença, van ser utilitzades pel Govern de la República per mostrar a la Societat de Nacions la ingerència d'Alemanya i Itàlia en la Guerra Civil.

La passivitat davant la no dissimulada intervenció d'Alemanya i Itàlia en el conflicte al servei de Franco (havent rubricat fins i tot els Acords de la No-Intervenció), van portar a importants escissions internes dins el govern conservador de la Gran Bretanya com la del titular del *Foreign Office*, Mr. Anthony Eden, el 20 de febrer de 1938, qui defensava posar límits a la ingerència feixista a Espanya. L'atac a mercants anglesos va ser un dels elements que més tensions va generar perquè podia fer naufragar la política exterior basada en l'apaivagament de les potències de l'Eix.

Els líders republicans eren conscients que la guerra s'havia de guanyar també a París i Londres. Malgrat tots els esforços mediàtics, diplomàtics i materials abocats en el "turisme de guerra" republicà, aquests no van ser suficients per revertir la política exterior del govern reaccionari anglès del primer ministre Chamberlain. La República gaudia de les simpaties de la major part de l'opinió pública anglesa, però entrar en guerra oberta era un preu massa alt per una població colpida per la crisi econòmica després del *Crack* del 29 i el funest record de la Primera Guerra Mundial. L'oposició laborista, conscient d'aquesta realitat, amb por de perdre el vot catòlic i sense una alternativa a la política conservadora, tampoc es plantejà l'ús de la vaga general per forçar un canvi en política exterior.

Els danys materials a vaixells i la mort de mariners britànics pels raids feixistes foren, sembla, un preu assumible per mantenir la política d'apaivagament. L'èpica queda per les tripulacions dels mercants anglesos que per necessitat econòmica o convicció política, van voler trencar el bloqueig nacionalista per comerciar amb la República tot i jugar-s'hi la vida. El seu relat i testimoni personal esdevé fonamental per entendre també el patiment dels no combatents i la dimensió internacional d'un conflicte que encara fascina per la seva modernitat.

Autor Desconegut.
BNE. GC- CAJA 18-11-3



THOR STAN PENNESS WELL

Organització i coordinació:

Centre d'Imatges de Tarragona / L'Arxiu
Comissió de Programes de Memòria Democràtica
Ajuntament de Tarragona

Comissariat:

Òscar Martín Vielba
Meritxell Navarrete Gatell

Fotografies i Documentació:

Biblioteca Nacional de España (BNE)
Archivo General Militar de Ávila (AGMA)
Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
Archivio dell'Ufficio Storico dell'Aeronautica Militare (USAM)
Grimsby Archives Office

Disseny:

Centre d'Imatges de Tarragona / L'Arxiu
Departament d'Imatge Gràfica Corporativa i Autoedició

Col·laboració:

Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona / L'Arxiu
Fundació Privada Mútua Catalana
Patronat Municipal de Turisme

L'Arxiu



STYLO
CULTURAL PRODUCTS



FUNDACIÓ PRIVADA
MÚTUA CATALANA